

լորիս մէջ նոր խորհուրդ կը դառնային հայրենին ու Սուրբ Էջմիածինը: Մայր հայրենին ու Սուրբ Էջմիածինն արծազանգ կը դառնային Դայ Երուսաղէմի սրբաւեղեաց մէջ: Դոգիները վերամշակուած էին: Աստուածադարձել մեր կեանքը իմաստաւորելու կոչումը առաւել շեշտով մը կը զգայինք մեր մէջ: Դաւաճի այս զինակցութեամբ մեր հայրերը կ'առաջնորդէին մեր հայրերու

հաւաճի կեանքին աղբիւր՝ Սրբութիւն Սրբոց Սուրբ Էջմիածին՝ անդ թոճելու համար մեր հոգիներուն մէջ խմորուած հաւաճի նոր կեանքը եւ հասկնալու Գարեգին Վեհափառի դասգամը՝ թէ 1700-ամեակը յղե՛ս է դարձնենք նոր հոգեզայլուսքը Իրիսոնեական մեր հաւաճի կեանքին մէջ:

Յովնան աւր. ՏՐՏՏՐԵԱՆ
16 ապրիլ 1999 թ.

ՈՒՒՏԱՒՈՐԻՆ

Երուսաղէմի Հայոց Ս. Փրկիչ վանքի գերեզմանատան մէջ համեստ գերեզմանաքար մը կայ, վրան ալ պարզ արձանագրութիւն մը. «Անճանօթ ուխտաւորին»: Այս խորհրդաւոր տապանաքարը գետեղել տուած է Երուսաղէմի հոգեւոյն Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանը՝ 1925 թուականին:

Այս ուխտաւորը իսկապէս որ անանուն, ծագօթ է իր քարի գործերով: Արդարեւ, Ֆելիքս Ֆապր անուն դոմինիկեան կրօնաւոր մը, որ 1479 եւ 1483 թթ. ուխտաւորաբար Երուսաղէմ գտնուած է, 1479 թ. Երուսաղէմի մէջ հանդիպած է հայաստանցի ուխտաւորի մը, որ կը տեսնէ թէ Ս. Փրկիչ վանքը մեծագումար պարտքի տակ կը հեծէ, ու պարտապահանջները կը գրաւեն նոյն վանքն ու կը ձեռնարկեն զայն վաճառելու: Այս ուխտաւոր վանքի քոյր պարտքերը կը վճարէ, աւերեալ մասերը կը նորոգէ եւ կը նստի Ս. Յակոբի միաբանութեան: Աստի համար ալ հոգեւոյն Դուրեան Պատրիարքի համարելի նախաձեռնութիւնը՝ տապանաքար մը գետեղելու այս անճանօթ ուխտաւորի շիրիմին, եւ նաեւ յարգելու քոյր անոնք՝ որոնք դարերն էլ վար Հայաստանի ճամբաներէն ուխտի գացեր են Երուսաղէմ, Սուրբ Տեղերը, համբուրած Քրիստոսակոյն աշխարհը, եւ երջանիկ մահախնկներ իբրեւ վերադարձած հայրենիք իրենց համազգիներու մէջ վայելելով սէր եւ յարգանք... Այս յիշատակին մէջէն, կրնանք հասկնալ, թէ ինչու քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման առթիւ նախաձեռնուած յայտագիրներէն ամենէն հետաքրքրականը եւ անշուշտ ժողովրդականը ուխտագնացութեանց յայտագիրն է:

Ուխտագնացութիւնը անճանօթ չէ մեզի հայերու, թէն մեր սերունդը գրեթէ մոռցած է այդ սրբազան աւանդութիւնը:

Ուստի այս օրերուն, երբ կը նախաձեռնենք 1999 թ. ուխտագնացութեանց, լաւ կ'ըլլայ որ հպանցիկ կերպով անդրադառնանք ուխտին, ուխտաւորին եւ ուխտագնացութեան:

Ուխտը դաշինք է, երդում է, խոստում է, յանձնառութիւն է, տառապանք է, յաղթանակի եւ նուաճումի ուրախութիւն է:

Մարդն է, սակայն, ուխտաւորը, եւ ուխտաւորութիւնը մարդուն կարողութիւնն է տեղափոխելու, յառաջանալու դէպի սուրբ վայրերը, եւ որով ուխտաւորը իր անձին համար կ'ապահովէ հոգեւոր շահ մը:

Աղամք իր առաջին ուխտաւորը, դրախտէն իր արտաքսուելէն յետոյ...: Ուխտաւոր էին իդրաքեր կիները, երբ Միաշաքարի առաւօտուն կ'երթային գերեզման, օծելու համար մարմինը Քրիստոսին: Երուսաղէմէն էր, Նազաբէթէն էր, Բեթղեմէմէն էր, Յորդանան գետէն էր ուխտավայրը, ուր կը փութային առաջին քրիստոնէաները հին աշխարհի հեռուոր ծագերէն, Յրանսայէն, Սպանիայէն եւ Հայաստանէն: Ուխտաւոր էին մարտիրոսներու գերեզմաններուն այցի գացողները, անոնք՝ որոնք կը փորձէին գտնել եւ ապա պահպանել սուրբերու եւ նահատակներու նշխարները, յետոյ անոնց վրայ մատուցել կառուցանելու համար...:

Մենք հայերս՝ ալ ունենք ենք մեր ուխտի ճամբաներ, աւանդութիւններ, երգեր, տաղեր, մեր նշխարաց գիտները, մեր ներշնչման աղբիւրները, մեր սուրբ աղբիւրները, լեռներու կատարները: Լուսաւորիչ, ինք, Կեսարիայէն

վերադարձին իր հետ բերաւ Ս. Յովհաննէս Մկրտչի եւ Աթանահիէն հայրապետին նշխարները, հիմը դրաւ բազում վանքերու, հիմը դրաւ Մշոյ Սուրբան Ս. Կարապետին, եօթնանոց Ս. Կարապետի եօթնական վանքին: Ուխտի վայրեր եղան Ս. Թադէն, Մարաթունկը, Վարազայ Ս. Նշանը, Ուշիի Ս. Սարգիսը, Էջմիածինը, Հատուց Թաղը: Հայը ուխտի ալ գնաց Երուսաղէմ եւ այնտեղ թողուց իր յիշատակը, հաւատքի իր գերագոյն արտայայտութիւնը, իր աղօթքը: Եօթներորդ դարուն եօթնասունն վանքեր ունեցանք մենք Սուրբ Տեղեաց մէջ: Հայ եւ օտար պատմիչներ կը պատմեն թէ Ե. դարուն իսկ բազմաթիւ էին հայ ուխտատուները... Կիրեղ Ակիթացին չորս հարիր հայեր կը տեսնէ Երուսաղէմէն Երիքով ճամբուն վրայ: Եղիշէ պատմիչը կը նկարագրէ ութ հարիր ուխտատուներու բարձրացումը Սինա լեռան կատարին: Նոյն դարուն, շատ հայ ուխտատուներ հայրենիք վերադարձին իրենց ճամբուն վրայ կանգ կ'առնէին Սուրբ Սիմէոն Սինակեացի վանքը եւ վերջապէս, շատ հայեր անգամ մը Սուրբ Երկիր ժամանած՝ այլեւս այնտեղ կ'ուզէին ապրիլ, Երուսաղէմ կամ Յուդայի անապատը, կամ ալ Սինայի բարձունքներուն:

Դէպի Երուսաղէմ այս ուխտատուութիւնը շարունակուեցաւ դարեր շարունակ եւ այսօր ալ կը տեսնենք Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանին նախանձնի դիրքը Յունաց եւ Լատինաց հետ, Ս. Երկրի պահպանութեան գործին մէջ: Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը ինք դարերով պահպանեց ուխտատուութեան գաղափարը հայոց մէջ, օժանդակելով ալ անոնց, որպէսզի Կիլիկիայէն եւ Հայաստանէն երբ կը մեկնէին դէպի Երուսաղէմ, ճամբուն վրայ հանգչէին հոգեւորականները մէջ, որոնք մեքորեպա ժողովրդական պահգոյններն են եւ որոնց յիշատակները մնացած են Հալէպ, Լաթաքիա, Պէլուսի, Դամասկոս եւ Եւֆատ:

Իսկապէս ալ, ուխտագնացութեան գերազանց վայրը մնաց Երուսաղէմը: Դօքախտաբար, սակայն, մենք շատ քիչ բան գիտենք հայկական աւանդական ուխտագնացութեան մասին: Եւ, 1700-ամեակի առթիւ, կը փորձենք վերահաստատել թէ՛ ուխտագնացութեան խորհուրդը, թէ՛ նաեւ կարգը, օրէնքը, սովորութիւնները: Մեր գրողներն մին, որ կը պատմէ առաքիպապոստի ուխտագնացութեան սովորութեան մասին, կը գրէ.

«Ատափազարդին երբ չափաճատութեան տարիքը թեւակոխէ, երեք տեսակ իտեպներով կ'ապրուած կ'ըլլայ արդէն աշխարհի հետ:

1) Իր զուակները ուսումնական դարձնել

2) Անոնց Սուրբ Պապը համբուրել

3) Մանչ մը կամ աղջիկ մը Երուսաղէմի Գլխադիրին «ծախել», փափաքուած աշխարհ գալէ ետք, հոն երթալ եւ «վերագնելու» ուխտով:

Անցելի օրէնք մը չէր սակայն ուխտը ընելու այս կերպը: Երուսաղէմի համբարը իր Լուսգերեզմանով այնքան մեծ եւ այնքան խորունկ ազդեցութիւն մըն էր ձգած հայ-քրիստոնիային վրայ, որ առանց որոշ առաջադրութեան, պարզապէս Քրիստոսի քալած վայրերը ինք ալ տեսած ըլլալու փափաքով՝ օրումն որեւէ ժամուն կրնար ուխտ ընել եւ անվերաբեցնելի խնդիրը մը պէս անոր իրականացման ձգտիլ:

Թաղեցիները նախապէս տեղեակ՝ ուխտաւոր անձնատիճ կամ ընտանիքին վրայ կը նշնչէ՝ սուրբի մը վրայ նաշող երանելիներու պէս: Անոնք այլեւս ետ մնացողներուն համար պարզ մահկանացուներ չէին, այլ՝ մօտ օրէն իրենց աչքերով լոյս գերեզմանը տեսնելիք բացառութիւններ: Ուխտաւորները՝ ալ, գիտակից իրենց վայելած դիրք ու վարկին, Քրիստոսի սրտակից բարեկամ Դաւարոսի չափ հեզահամբոյր դարձած աշխարհի բոլոր շարութիւններէն հրժամարած կ'երեւէին, իրենց բերանին պատառը ուղղին քու մը հաց տալու պատրաստակամութեամբ:

Ամէն թաղի եկեղեցի մասնաւոր արարողութիւններով ճամբու կը դէր ուխտաւորները: Անոնք, շրջապատուած ազգականներով, բարեկամներով եւ թաղեցիներով, երկա՛ր ու զարդարուն մոմեր ձեռքերնին, ուսերուն վրայ մետաքսեայ դաստառակներ ձգած կը քալէին մտաբայլ, չափազանց լռադէմ: Եկեղեցի հասնելէ ետք կը շարուէին վերի եւ վարի դասերուն շուրջ, մեծ երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրէին իրենց ի պատիւ երգուած շարականները եւ համաձայն իրենց ճիշդական կարողութիւններուն՝ «Կը խնդացնէին» երեսները եկեղեցու հայրերուն, թաղին աղջատներուն վճարելով հնչուն կարմիր ոսկիներ:

Այստեղէն բացուի սկսող իրենց քսակներու բերանները այլեւս կ'ընէ գոցուեր, մինչեւ ամենայնայնին «տասանոց»ին դուրս ելլելը...:

«Ժամապարհ Ժշմարտութեանը» երգուելէն անմիջապէս յետոյ, ուխտաւորներու թափօրը դուրս կ'ելլէր եկեղեցին եւ խումբ խումբ տիրացուներու կողմէ գեղեցիկութեամբ «Նշանաւ»ով կ'առաջնորդուէր դէպի կայարան:

...Աւերադարձը տեղի կ'ունենար Յունացի Յուդիս ամիսներուն: Քաղաքը կը ստանար դարձեալ տոնական օրերու հանդիսութիւն եւ մարդիկ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէին՝ արժանապիշել կերպով ընդունելու համար հաճի՛նքը:

Ամեն ընտանիք, համաձայն իր նիւթակաւ միջոցներուն, ուխտաւորը դիմաւորելու կ'երթար կարելի եղածին չափ քաղաքէն հեռու կէտի մը վրայ, երանելին ուրիշներէ առաջ տեսնելու երջանկութեան արժանանալու համար:

Հանդիպումը կ'ըլլար գիրկընդխառն, սիրազեղ եւ արտասուելու քիչ մը արուեստակաւ ճիգերով: Երուսաղէմ երթալու հնարաւորութենէն զրկուած իւրաքանչիւր մարդ, որ անհամբերութեամբ գացողներու վերադարձին կը սպասէր, առիթը օգտագործելով ձեռքը ինկած հաճի՛ն հինգ զգայարանքները երկար կը համբուրէր:

Եկեղեցիները, քահանաները, տիրացուները եւ ժամկոշները, դարձեալ տեղագրին աշխատանքի լծուած որեւէ ջանք չէին խնայեր, արժանաւայել կերպով ընդունելու համար իրենց թաղեցի Հաճախաբար կամ Հաճիտունը: Զանգակներու դողաճը թափօրներու առջեւէն գացող տիրացուներու «Նշանաւոր», զլոխնին քիչ մը տաքցուցած դիմաւորողներու խառնափնթոր երգերը կարելի չէր բաղդատել ազգային ուրիշ տեսակ խրախմանութեան մը պատճառած խանդավառութեան հետ...:

Ուխտաւոր ունեցող ամէն տուն առատ կերուիտով կը պատրաստէր եւ առանց կոշնագիրի ամէն մարդ իր հիւրը կը նկատէր: Կ'եփէին բրինձէ կամ ձաւարէ փիլաֆ, յաւելեալ եւ ճոխացեալ մսի առատ ու խոշոր կտորներով: Տիրապետող ուտելիքը կ'ըլլար ալիւրէ պատրաստուած հրուշակ:

Երուսաղէմ ուխտի երթալով, անվրիպելիօրէն մարդիկ նոր «ազգական» մըն ալ կ'աւելցնէին արդէն ունեցածներուն վրայ: Քրիստոսի Լուս-գերեզմանին առաջին անգամ այցի երթալու համար, սուղորութեան մը համաձայն, մարդիկ ստիպուած ըլլալով զոյգ զոյգ ժօտեմալ անոր, քաղմութեան մէջէն ըստ բախտի, այր թէ կին, ով որ ըլլայ ընկերը մէկուն, անմիջապէս կը հոշակոյի Լուս-ախպար կամ Լուս-քոր ու կը դառնայ նոյնքան սիրելի ու նոյնքան պաշտելի, որքան հարազատ եղբայր մը, քոյր մը, հայր մը կամ մայր մը: Մէկուն Ատափազարցի, միւսին Աֆիոն-Գարահիսարցի ըլլալէն ոչ մէկ անցատնհոսին...: Ընդհակառակն, ճշամ' բախտաւոր ու երջանիկ աստղի տակ ծնուած ըլլալու...:

Հիմա այնքան քիչ քան մնացեր է այդ աւանդութիւններէն... Բայց լաւ պիտի չըլլա՞ր որ ազգովին ջանայինք մեր մէջ արթնցնել հաւատքի այդ արտայայտութիւնը եւ փորձենք գտնել մեր ուխտի ճամբաները, յատկապէս դէպի Երուսաղէմ, ուր, Հայոց Պատրիարքարանը ունի նախաձեռնելի դիրք եւ հանգամանք՝ Յունաց եւ Լատինաց հետ համահաւասար, եւ որ, ինքնին վկայութիւն է այն իրողութեան, որ մենք ատենին եղած ենք հզօր ազգ, բարի քրիստոնեայ, քրիստոնէութիւնը ապրող եւ շնչող մարդ:

Անշուշտ որ մենք առանձին չէինք եւ չենք մեր ուխտաւորութեանց մէջ: Աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ տարբեր-տարբեր

ազգեր, եկեղեցիներ կը պահպանեն իրենց աւանդութիւնը, եւ արդէն իսկ 2000 թուականին համար շատ տեղեր «իջեանելու մէջ տեղ չկայ»: Հոս կը սպասէ 15 միլիոն ուխտաւորի, Երուսաղէմ 4 միլիոն ուխտաւորի: Բայց, 2000 թուականէն առաջ, համաշխարհային մեծ ուխտագնացութիւնը պիտի կազմակերպուի դէպի Սպանիոյ հոշակաւոր «Սանթիակո տէ Բոմբոսթելա» Ս. Յակոբի ուխտավայր: Ըստ աւանդութեան, այն տարին որ Ս. Յակոբի տօնը՝ 25 Յուլիսին, կը զուգահեյի Կիրակիի, այդ տարին կը հոշակոյի սուրբ տարի: Վերջին անգամ այդպէս պատահեր էր 1993-ին, եւ այդ տարին մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար ուխտաւորներ եկեր էին Սանթիակո, յաճախ քալելով միջնադարէն ի վեր հոշակուած յատուկ ուխտի ճամբաներէ: Ծառներու ծաճօք է որ մինչեւ Սանթիակո շատ ճամբաներ կան բայց ամէնէն ճշմարտըն է ֆրանսական ճամբան, որ կը սկսի Փարիզի Թոր Սէն Ժազէն, եւ մինչեւ Սանթիակո ունի 498 մղոն (750 քիլոմետր) երկարութիւն:

Սանթիակոյի տաճարի զարդարուն ճակատը արդէն իսկ վերանորոգուած է, 17 նոր պանդոկներ կառուցուած էին 1993-ին, 1999-ի համար կ'աւելցուին 50 նոր պանդոկներ... Ուխտաւորները սովորաբար օրական կը քալեն 16 մղոն (25 քմ.) եւ կը գիշերեն յատուկ պանդոկներու մէջ, որոնք առհասարակ համեստ կացարաններ են:

Ուխտաւորները երբ կը հասնին Սանթիակո, ծունկի կու գան, կը խաչակնքեն, եւ ապա կը հաւաքուին Մայր Տաճարին մէջ: Մայր Տաճարը

կոչուած է յանուն Ա. Յակոբ Զեքիթեանի՝ առաքեալին, եւ մի քանի պատճառներով մեզի ալ սիրելի է: Այսպէս՝ եթէ, ըստ աւանդութեան, Ա. Յակոբի մարմինը թաղուած է Սանթիակոյի մէջ, գոյիւր թաղուած է Երուսաղէմի Հայոց Ա. Յակոբ Մայր Տաճարին մէջ, ուր յատուկ երկիւղածութեամբ ուխտաւորները կը մօտենան եւ մօմ կը վառեն Գլխադիր-ի գերեզմանին:

Սուրբ Յակոբը Սպանիոյ մէջ ծանօթ է իբրեւ Մաթա-Լօրո, մարերուն մահ պատճառող սուրբ: Մարերը միջնադարու իսլամներն էին, որոնք գրաւած էին ամբողջ Սպանիան, եւ սպիտակագգեստ Ա. Յակոբն էր որ զլիւարոնց Սպանիոյ ազատագրական շարժումը՝ առաջնորդելով ազատարար զօրքերը: Մեր պատմութեան մէջ ալ Յովհան Մամիկոնեան կը պատմէ, որ 7-րդ դարուն, Մշոյ Սուլթան Ա. Կարապետը, Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ, սպիտակ ձիու վրայ, յաղթանակէ յաղթանակ կ'առաջնորդէր արաբներու դէմ ոտքի կանգնած Քայ զօրակաւները. «Ահա, Տարօնի հայկական զօրքերը, երբ տեսան, որ գտնելով Մարտուն փողով (խանդակներով) դէպի ցած գնացին, մինչեւ Արածանի գետին ափը եւ այնտեղ քանակ դրին: Իսկ պարսիկները նրանց հետապնդելով՝ սեղմեցին դէպի գետը եւ խիստ նեղեցին: Այնժամ Սմբատը իր ամբողջ յոյսը Աստուծոյ վրայ թողնելով, սկսեց այսպէս խօսել.

- Գիտեմ, ով Տէր, քո մարդասիրութիւնը, որ կայ հանդէպ մեզ վաղուց ի վեր: Արդ, նախորդ ու տես, թէ ինչպէս նեղեմ են զցել մեզ պարսիկները: Եւ այդ ասելով խաչակնքեցին ու յարձակուեցին թշնամիների վրայ: Այն ժամանակ երեսաց նրանց այր մի ահել ու լուսաւոր, եւ մազերից նրա լոյս էր ճառագում: Նրան տեսնելով քաջ Վահանը իսկոյն հասկացաւ, որ Սուրբ Կարապետն է եւ ոգևորուած յարձակուեց թշնամիների վրայ, կտրեց-անջատեց նրանցից երեք հազար հոգի ու իր առջեւն առած տարաւ անցկացրեց Աստեղուհիքի կողմերը» («Տարօնի Պատմութիւն», Երեսան 1989 թ., էջ 102-103):

Ի վերջոյ, Քայ ուխտաւորներն ալ, երբ որ ուխտի կ'երթային դէպի Մշոյ Սուլթան Ա. Կարապետ՝ Մշոյ սարերուն վրայէն երբ առաջին անգամ տեսնէին Ա. Կարապետը, ծունկի կու գային եւ կը խաչակնքէին: Այսպէս, ինչպէս այսօր ալ կ'ընեն կաթողիկէները երբ կը հասնին Սանթիակոյի քարձուղքները եւ կ'ողջունէին Սուրբ Յակոբը: Այս բոլորը շատ լաւ... Միայն մէկ սարբերութեամբ: Կաթողիկ ուխտաւորները այսօր կրնան դէպի Սանթիակո քալել մինչեւ 750 քիլոմետր, տեսնել մեծ կաթողիկէն եւ խաչակնքել: Մենք ոչ միայն Մշոյ Սուրբ Կարապետը չունինք, քանի աւերակ է, եւ օտարին գերի, մենք մեր աւանդութիւններն ալ աւերակի ենք վերածած, լքած, ուրացած եւ մոռցած:

Սպանիոյ կառավարութիւնը 1999 թ. Սանթիակոյի ուխտի եւ սուրբ տարուան համար նախատեսած է 82 միլիոն տոլարի պիտոն մը, որուն կարելորդ մէկ մասը կը յատկացուի ճամբաներու նորոգութեան, ճամբու վրայի եկեղեցիներու, յուշարձաններու նորոգութեան, նշանակներու գետնաշման եւ ալլը: 1999-ի համար նախատեսուած են հարիւրաւոր նուագահանդէսներ, ցուցահանդէսներ: Ամենէն մեծ ձեռնարկն է «Սանթիակո» ցուցահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիսէն սկսեալ, չորս տարբեր վայրերու մէջ, եւ որ պիտի վերաբերէ Սանթիակոյի դերը եւրոպական մտածողութեան մէջ: Մե՜նք: Մենք առաջին քրիստոնեայ պետութիւնն ենք...:

Բայց դառնանք մեր կեանքին եւ մեր ուխտաւորութեան:

1999-ի մեր առաջին ուխտագնացութիւնը կազմակերպուած է դէպի Երուսաղէմ: Արդէն իսկ քաղմաթի երկիրներէ ուխտաւորներ կ'արձանագրուին, որպէսզի յառաջիկայ Ապրիլի 7-էն 14-ը ուխտի երթան Երուսաղէմ, մասնակցին Աւագ Ծաթթուան արարողութեանց, ճրագալոյցի

օրը լոյսը տեսնեն, զոյգ-զոյգ մտնեն Ս. Գերեզման, լուսեղբայր եւ լուսքոյր դառնան, եւ ապա դառնան իրենց երկիրները:

Ուրախ ենք յայտնելու որ առաջին անգամ ըլլալով, չարթըր օդանաւով մը Հայաստանէն ալ ուխտաւորներ Ապրիլի 7-ին պիտի մեկնին Երուսաղէմ, եւ սփիւռքահայ ուխտաւորներու ձեռ միախառնուած ողջունեն իշխ Գերեզմանը, եւ ապա դառնան Հայաստան, եւ Ապրիլ 24-ին ալ րարծրանան Ծիծեռնակաբերդ, ուր, այնպէս ինչպէս կ'ընէին մեր Ռայրերը, Զատիկի առաւօտեան գերեզմանները երթալով եւ ննջեցեալներուն աւետելով Քրիստոսի Յարութիւնը, իրենց ալ աւետեն Քրիստոսի յարութիւնը:

Այս յայտագրերու պատրաստութիւնը վստահուած է ուխտագնացութեանց կեդրոնական յանձնախումբին, որուն ատենապետն է Գանատայի Թեմի Առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեանը:

Սրբազան Հայրը վերջերս արդէն այցելած է Երուսաղէմ եւ Երուսաղէմ կարգ մը ոստաններ, իսկ Փետրուար 1-ին Ռասնելով Էջմիածին, մասնակցած է կեդրոնական յանձնախումբի եւ ուխտագնացութեանց թեմական ներկայացուցչական Ռամաժողովին: Սփիւռքի եւ Հայաստանի գրեթէ բոլոր թեմերէն ներկայացուցիչներ մասնակցած են այդ Ռամագումարին:

Դիւան 1700-ամեակի